

МОҢҒОЛ ШАПҚЫНШЫЛЫҒЫНЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

А.А. Нурмухамбетов¹, М.Д. Рахимжанова²

¹ PhD аға оқытушы,

Т.К. Жүргенов атындағы Қазақ Ұлттық Өнер Академиясы,
e-mail: nur.ardak_83@mail.ru

² магистр, аға оқытушы,

Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті,
Қазақстан, Алматы қ., e-mail: manarrd@mail.ru

XIII ғасырдың басында Ұлы Дала жерін бір басқару жүйесіне ұйыстырған Моңғол мемлекеті пайда болды. Моңғол мемлекетінің ұлан-ғайыр жерлерді жаулап алуында сөзсіз 1206 жылы хан сайланған Шыңғыс ханның алар орны ерекше. Өз қарамағындағы халықтар мен негізгі жоспарын іске асырған әскерлерін жүйелі басқару үшін заңдарын қабылдап, өзара қарым-қатынастарын реттей алды. Осы мәселеге қатысты зерттеушілер Шыңғыс ханның қабылдаған «Яссы» заңдар жинағы «қарулы», «заң» дегенді білдіре отырып, бұл заңдар жинағының түпнұсқада сақталмағандығын алға тартады. Шыңғыс ханның шапқыншылық соғыстарының жағымсыз тұстарымен қатар, болашақ қазақ мемлекеттілігінің қалыптасуына тигізген өзіндік әсерлері де болды.

Түйін сөздер: Шыңғыс хан, мемлекет, шапқыншылық, үдеріс, ғасыр, заң, соғыс, ұлыс, территория.

Қазақ мемлекеттілігінің ұзаққа созылған қалыптасу үдерісінің нақты бір тарихи кезеңі сөз жоқ – Шыңғыс хан және моңғол шапқыншылығымен тығыз байланысты. Сақ, ғұн дәуірінен бастау алып, түркі дәуірінде жалғасын тапқан қазақ мемлекеттілігінің үдерісі дәл осы моңғол шапқыншылығы нәтижесінде де өзіндік қалпын сақтай отырып, жаңа мемлекеттіліктің сипатына ене алды. Біздің пікірімізше, моңғол шапқыншылығы қазақ жерінде белгілі дәрежеде қиратушылық әсері байқалғанымен қатар, мемлекеттіліктің дамуына оң фактор ретінде де әсер ете алған. Сөзсіз қазақ мемлекеттілігінің қалыптасуының бір кезеңі XIII ғасырдағы моңғол шапқыншылығы және одан кейінгі тарихи оқиғалар желісімен тығыз байланысты. Ал бұл өз кезегінде біз үшін Шыңғыс ханның тарихи тұлғасы мен оның жүргізген саясаты нәтижесінде қалыптасқан ұлыстық жүйені анықтау мәселесін өзектендіре түседі.

Моңғол мемлекеттінің негізін қалаған Шыңғыс 1189-1206 жылдар аралығындағы тайпа және көрші жатқан елдерге қарсы бағытталған соғыстар нәтижесінде моңғол мемлекетінің негізін қалай алды. Сөзсіз жаңа құрылған мемлекет көрші жатқан елдерді жаулап ала отырып құрылғандықтан территорияның тұтастығы мен оны одан әрі қарай кеңейте түсу саясаты Шыңғыс хан мемлекетінің сыртқы саясатының басым бағытына айналды. Әрине ғылыми-зерттеу жұмыстарына мән бере отырсақ, осы ғасырлар тоғысы Орталық Азия мен Қазақстан жеріндегі саяси жағдай – күшті көшпелі тайпалар одағы билеушілерінің өзге тайпаларға өз үстемдігін орнату саясатының күшеюімен сипатталады. Осындай сипаттағы күрес барысында Шыңғысхан (Темучин) осы аймақтағы, яғни Орталық Азия тайпаларын бағындыру арқылы, ірі мемлекеттің құрылуының тарихи алғышарттарын жасайды. Әрине осы жерлерде Темучиннің саяси әрі әскери беделі керейіттер, наймандар, татар және меркіт тайпаларымен болған соғыстар көп әсер етті. Дегенмен, алғашқы да Темучиннің Шыңғыс хан болып, алып мемлекет құра алуында түркі тайпалары, оның ішінде керейіттердің ханы Уаң ханның да алар орны ерекше екендігін мойындау қажет. Өйткені оған бағынышты ретінде Шыңғысхан сол заманда-ақ қоғамдық-саяси өмірге белсене араласып тұрды. Ал 1206 жылы өзін хан етіп жариялағаннан кейін біз жоғарыда атаған саясат одан әрі белсенді түрде жүре түсті [1]. Әрине XIII ғасырдың басында құрылып, кейіннен империяға айналған Моңғол мемлекетінің саяси қарымы ең алдымен ішкі саяси тұрақтылықты қамтамасыз ететін құқықтық норманы реттеуден басталды деп санаймыз. Сөз жоқ ірі мемлекет болып қалыптасу идеясын жүзеге асыру үшін де құқықтық нормалар мен заң ережелерін дайындау қажеттілігі болғандығы анық. Жаңа құрылған моңғол мемлекетінің ішкі

және сыртқы талаптарынан туындаған және соған жауап бере алатын Шыңғыс ханның «Ұлы Ясасы» деп аталды.

Біріңғай зерттеушілердің пікіріне қарағанда, Яссы заңдар жинағы «қарулы», «заң» дегенді білдіреді. Өкінішке орай, бұл заңдар жинағы түпнұсқада сақталмаған, ал оның үзінділері мен негізгі мазмұны қысқаша баяндаулар түрінде ғана белгілі болып отыр. Әсіресе, бұл үзінділер Жувейни және XV ғасырда өмір сүрген араб жазушысы Макризидің шығармаларында келтірілген. Әрине моңғолдық дәстүрдегі мемлекет басшылары үшін осы заңдардың талаптары, билік пен мемлекет басқару қалпы турасында ұстанымдары ұзақ уақыт бойы беделді болып, сақталып келді. Бүгінгі таңда осы заңдар жинағы сегіз бөлімнен тұрғандығы айтылып жүр. Олардың қатарында жалпы ережелер, халықаралық қатынас заңы, үкімет және әскери қарулы күштер туралы заң, қылмыстық заң, әскер туралы заң, азаматтық заң, сауда туралы заң, әдеттегі тиым ережелер болып бөлінген. Тіпті Шыңғыс ханның заманында және оның билігі әлі де болса беделді болып тұрған шақта осы талаптарын орындамаған хан тұқымының мүшелері қатаң жазаланатын болғандығы да бар. Сөз жоқ Шыңғыс хан жасаған бұл құқық жүйесі моңғол қоғамының талаптары мен қажеттеріне сай келді деп айтуға негіз бар. Құқықтық нормалар көшпелі қоғамдағы беделді шонжарлардың мүдделеріне де сай келді, сонымен қатар, моңғол қоғамының өзге де мүшелері де осы заңның артықшылықтарына ие болып, белгіленген нормаларды қатаң ұстануға тырысып отырған. Бір ескеретініміз Шыңғыс ханның заң жинақтары көшпелі өмірдің ерекшелігі мен формасына берік негізделді деп айтуға болады. Алайда кейінгі оқиғалар көрсетіп отырғандай Шыңғыс ханнан кейін оның ұрпақтары мен моңғолдың үстем тап өкілдері мұсылман мәдениеті мен түркі мемлекеттігінің дәстүрлерін көбірек қабылдап, өз өмірінде Шыңғыс ханның заңдық қағидаларын орындауы кеми берді [2].

Осы заңдар жинағына мән беру арқылы біз қазақ мемлекеттілігінің қалыптасуына моңғолдардың шапқыншылығының тигізген әсеріне өзіндік баға бере аламыз. Мысалы, осы заң бойынша жалпы Моңғол империясында ұлы қаған әулеттің басшысы және жаулап алынған барлық жердің негізгі иесі болып саналды. Бір ерекшелігі осы жерлер Шыңғысхан әулетіне тиесілі билеушілердің ұжымдық меншігі саналды. Олай дейтініміз ұлыстық жүйенің пайда болуымен қатар, жердің інжу, құби, сүбе ретінде Шыңғысхан әулеті мен ақсүйектеріне бөлініп беріліп отырғандығын айтсақ болады.

Б.Сайшалдың еңбегінде «Ұлы жасақ» заңдар жинағында қаған билігін нығайту туралы 4 баптың, әскер мен соғыс туралы 14 баптың, азаматтық заңға қатысты 8 бап, төтенше заңдық құбылыстар турасында 1 бап, халықаралық қатынас жайында 4 бап, қаражат туралы 5 бап, сауда саттық турасында 2 бап, жол және қатынас туралы 2 бап, дін туралы 3 бап, отбасы қатынастарына 2 бап, қылмыстық қатынастарға 7 бап арналғандығын айтып, өзіндік қорытынды жасайды. Моңғол ғалымдары болса ұлы жасақты 7 томға бөліп, осындай негізгі баптарға бөліп қарастыруда [2].

Егер де қазақ мемлекеттілігінің қалыптасуының нақты тарихи кезеңдерінің қатарына моңғол шапқыншылығынан кейін орын алған тарихи оқиғалар желісін жатқызатын болсақ, сөз жоқ алдымен Шыңғыс орнатып, қазақ жеріне тарала бастаған заңдар жүйесінің ерекшелігіне тоқталу қажет. Мысалы Ұлы жасақ заңы Моңғол мемлекетінде әскери-феодалдық сипатты нығайтуға тырысушылық байқалады және мемлекеттің ішкі қарым-қатынастарын реттей отырып, мемлекеттіліктің қалыптасуына да ерекше мән беріледі. Нақты айтар болсақ, заңдар жинағында «15 пен 60 жасқа дейінгі әрбір адам әскери борышын өтеуге міндетті» және әрбір жауынгерлер құрамын мыңдық, жүздіктерге бөле отырып, өзге басқару жүйесіне ауысуына тиым салынуы арқылы мемлекеттің біркелкі дамуына және тыныштығына ерекше көңіл аударғанын байқауға болады. Сонымен қатар, соғыс алаңын тастап кету, соғыс жиынына келмей қалу және соғыстан түскен олжаның жасырғандар қатаң жазалануы да мемлекеттің басты тірегі экономика мен қалыпты тыныштығын сақтауға тырысушылықты байқауға болады. Шыңғыс хан еларалық немесе мемлекетаралық байланыстарға, дипломатияға да ерекше көңіл бөлген. Мысалы елші жауынгерлерге ерекше құрмет көрсетіле отырып, оларға қол тигізбеу ісі қатаң талап етіліп отырған [4, 45-48].

Осылайша мығым мемлекеттіліктің негізін жасаған Шыңғыс ханның одан әрі саясаты осы мемлекеттілікті дамыту мен көрші елдерге үстемдігін орнатуға бағытталды. Мысалы Моңғол мемлекетінің сыртқы саясатының басым бағыттары 1207 жылы орман халқына, 1207-1209 жылы таңғұтқа, Шығыс Түркістандағы ұйғырлар мен қарлұқтарға қарсы бағытталды. Шыңғыс ханның көрші елдерге бағытталған бұл соғыстары көбінесе жеңісті болды. Осы тайпалардың барлығы осыған дейін найман ханы Даянмен бірге Шыңғыс ханға қарсы одақ құруға тырысты. Мысалы, 1204 жылы

шілде айында Наху хонда маңында Шыңғыс ханға тайпалар соғыссыз беріліп, соғыс барысында моңғолдар жеңіске жетіп, найман ханы Даян қаза табады. Ендігі кезекте наймандар Күшіліктің басшылығында соғыс әрекеттерін ұйымдастыра бастайды. Осы ретте атап өтетін жайт меркіттер ғана наймандармен құрған одақ шартына адалдық танытып, бірге болған. Күшілік бастаған наймандар Тамир өзені бойында, меркіттер Сары Кегерде моңғолдарға қарсы тұрды. Әбілғазының «Түрік шежіресінде» осы турасында наймандар екіге емес, енді үшке бөлінді деп айтады. Олардың бір бөлігі моңғолдарға бағынышты болып атамекенінде қалса, кейіннен Найман жұртына қоныс аударған ойраттарға сіңісіп кеткен. Енді бір бөлігі Алтайға қарай ойысқан болатын [5].

Әрине наймандардың көшбасшысы ретінде Күшілік хан наймандардың осы үш бөлігіне де арқа сүйеп моңғол әскеріне қарсылық көрсеткісі келсе керек. Бұл ретте Күшілік ханның жеке басына қатысты да пікірлер өте көп. Олардың бірқатары «Күшілік жасынан жасық және сатқындыққа дайын тұратын адам» деп көрсетсе [6, 78 с.], енді бірі оның Шыңғыс ханды жеңе алатын тұлғалардың бірі болған деген де пікір білдіреді. Демек Күшілік ханның кейінгі қарсылық әрекеті де ғалымдар тарапынан ерекше талқыланып, оны Шыңғыс ханға беріліп, соның үстемдігін мойындағаны дұрыс деп болар еді деген пікір білдіреді. Дегенмен үлкен найман мемлекетінің заңды мұрагері ретінде Күшілік ханның Шыңғыс ханға бодан болмай еркіндікті қалауы әрине дұрыс. Бірақ осындай еркін ой сөзсіз жеткілікті қарсылық білдіре алуы тиіс еді деп санаймыз. Рас Күшілік Шыңғыс хан қолынан жеңілді, бірақ ол өзгелер сияқты Шыңғыс ханға мойынсұнбады, соғыссыз берілмей өмірінің соңына дейін қарсыласып бақты. Қытай және парсы жазбаларында Күшілік ханға осы әрекеті үшін де алып тұлғалы, аса көрікті және ержүрек, қаһарлы адам болғандығы айтылады [3].

Күшілік ханның Алтайға кетуі сөзсіз меркіттермен бірігуіне алып келуі мүмкін еді және Күшілік осы мақсатта әрекет етті де. Алайда бұл әрекет Шыңғыс ханға ұнамауы себепті де, бұл жоспарға жол бермеудің түрлі айла-тәсілдері жүзеге асырыла бастады. Басты мақсат найман мен меркіттің бірігуіне жол бермеу болатын. Осы үшін де Шыңғыс хан және Жебе ноян Күшілік пен меркіт басшысы болған Тоқтыбектің ізіне түскен. Осы жорық барысында Шыңғыс хан Урунгу өзенінің бойында найман хандарының бірі Бұйрықты өлтіреді.

1205 жылы Шыңғыс хан мен Күшілік хан және меркіт Тоқтыбектің бірлескен қолымен Бұқтырма өзенінің бойында үлкен шайқас орын алады. Бұл шайқас барысында Шыңғыс хан жеңіске жетіп, Күшілік және меркіт Тоқтыбектің ұлдары Құду, Гала, Шылауындар ұйғырларға арқа сүйеу үшін Турфанға қоныс аударған.

Алайда түбі бір саналатын ұйғырлар наймандар мен меркіттерге опасыздық жасап, Рашид ад-Диннің айтуынша, ұйғыр шекарасына жеткенде Бұқа атты елшісін жұмсайды. Бірақ ұйғыр Идиқұты елшіні өлтіріп, Шыңғыс ханға хабарлаған. Әрине елшісін өлтіргеніне қарамастан және наймандар мен меркіттер олардың жерін күшпен басып өтуді ойластырған. Осы мақсатта қарақытай ханы Жилиғу Күшілікке қарулы қолын жасақтау үшін материалдық көмек көрсетіп, Күшілік өз тұрғысынан Жилиғуға оның Самарқан мен Бұқараға жасаған жорығына өз сарбаздарын аттандыруға келісім берді. Наймандардың көмегімен Жилиғу 1210 жылы Самарқанды қайтарып алды.

Қарақытай мен наймандар арасындағы өзара теке-тірес арасындағы шиеленістерді пайдалана отырып, Күшілік хан қарақытайлардың билігін басып алуға мүмкіндік алған болатын. Сөзсіз бұл оның саяси беделге ие бола бастағанының көрінісі болып табылады және бұл моңғолдарға кеткен жерлерін азат ету мәселесін көтере бастауына себеп болады. Осы мақсатта 1212 жылы Алмалыққа шабуыл жасап, оның билеушісі Озарды өлтіреді. Қашқар мен Қотанды бағындырып, Қарақытайдың шығысын өзіне бағындырады. Бұл оқиға Шыңғыс хан наймандарға қарсы күш жинауға себеп болды. Сөйтіп, ол 1216 жылы Жебе ноянның 20 мың қолын жасақтап, Күшілік бастаған наймандарға қарсы аттанады [7].

Шыңғыс ханның сыртқы саясаты үшін ерекше маңызды болған мемлекеттердің бірі – Қытай болды. 1211 жылы осы елге қарсы аттанып, бес жылдың ішінде бұл елдің басты бекіністерін жаулап алды. Дегенмен бұл жорық соңына дейін жеткізілмеген болатын. Шыңғыс хан Мұқылай ноян бастаған 60 мыңдық әскерді Қытайға қалдыра отырып, өзі 1216 ж. Қарақорымға қайтып оралған еді. Осы ретте атап өтетін тағы бір жайт Жебе ноян бастаған әскери күш найман ханы Күшілікті жеңіп, Іле мен Жетісу аймағында беделді болған қарақытайларды да өздеріне қарата алды. Мұндай жаулап алушылық саясат 1216 жылдан кейін де өз жалғасын тапты. Бұл саясаттың жалғасы Шыңғыс ханның үлкен ұлы Жошының қыпшақтар жеріне қашқан меркіттерді, ал сенімді қолбасшыларының бірі саналған Жебе ноян Күшілік ханды жазалау үшін аттанған болатын. Нәтижесінде 1218 жылы Күшілік

хан талқандалуы моңғолдардың Жетісудағы иеліктерге үстемдік ете алуына жалғасты. Әрине наймандардың Жетісудағы саяси билігінен айрыла бастауына жергілікті халықтың да әсері болғанға ұқсайды. Олай дейтініміз зерттеу жұмыстарында христианның несториандық бағытын қабылдаған наймандар жергілікті мұсылман тұрғындары қысым көргенге ұқсайды. Алайда моңғолдардың мұсылмандарға артық бергендігі туралы да нақты тұжырым жасауға болмас. Күшліктің иелігіндегі жерлерге үстемдік ету барысында дәл осы жергілікті тұрғындардың назарын әрі саяси бодандығын тездету мақсатында Жебе ноян оларды тонауға жол жоқтығын ескерткенге ұқсайды. Әрине наймандардың моңғолдар алдында саяси беделінен айрылуы ол алдымен Күшліктің қашып кетуімен тығыз байланысты деп санаймыз. Дегенмен ол да моңғолдардан қашып кете алмайды. Өйткені моңғолдар Бадахшанда оны ұстап, басын алады. Әрине наймандардың жеңіліс табуы Шыңғыс әскері мен иеліктерін Хорезмшах мемлекетіне жақындатты. Олай дегеніміз Жошы хан Қазақстанның Торғай далаларында меркіттермен шайқасып, оларды жеңеді [8].

Моңғолдар мен Хорезмшахтың өзара кездесуі де дәл осы Жошының атымен тығыз байланысты. Мұхаммед Хорезм шах 60 мыңдық әскері мен Жошының шағын топты әскері кездесіп, шайқасқан деген мәліметтер кездеседі. Бұл шайқаста қос тараптың ешқайсысы жеңіске жеткен жоқ. Бірақ жалпы алғанда бұл кездейсоқ қақтығыс Мұхаммед Хорезмшах үшін ауыр болғанға сыңайлы. Бұл турасында В.В. Бартольд, Шыңғысхан 1219-1221 жылдар аралығындағы шапқыншылық жорықтары барысында Мұхаммед Хорезмшах ашық алаңқайдағы соғысқа бармауы – дәл осы Жошы әскерімен болған шайқастан түйген ойы деген болатын. Рас ғалымның бұл пікірімен толық келісуге болады. Сөзсіз аймақтағы ірі мемлекет саналатын Хорезмшах мемлекеті Шыңғыс ханның мемлекеттілігі үшін бірден-бір қарсылас болуы тиіс еді. Сондықтан моңғолдар мен хорезмшахтар арасындағы байланыстар барынша шиеленісе түседі. Әрине салыстырмалы түрде алғанда Шыңғыс хан бастаған моңғол әскері өзінің ұтқырлығымен және жеңісті батыл әрекеттерімен көп ерекшеленді. Дегенмен қос ел арасында өзара елшілік алмасулардың да болғандығы рас. Мысалы, Хорезмшах 1218 жылдың көктемінде моңғол елшігін қабылдады [9].

Сөзсіз Лиану патшалығының жойылуы Шыңғыс хан бастаған моңғолдардың Хорезмшах мемлекетіне қарсы қатал саясат ұстана бастауына жалғасты. Қытайлардың моңғол үстемдігін мойындауына толық бір жыл өтпей жатып Хорезмге қарсы моңғол жорығының басталуының осы сөзіміздің анық дәлелі болып табылады. Демек, Лиану патшалығының құлдырауы Қыпшақ даласына моңғолдардың кіруіне жол ашты. Бұл ретте моңғолдардың қатал саясатының тағы бір бағыты меркіттерге де қарсы бағытталғандығын ескерте кеткен жөн. Шыңғыс хан тарапынан меркіттерге осыған дейінде төрт рет жорық ұйымдастырғанымен толық жеңіске жете алмады.

Қорытындылай келе, моңғол мемлекетінің сыртқы саясаты дәл осы Хорезм мемлекетіне деген қарсылық саясаты маңызды бола түскенге ұқсайды. Олай деуге де негіз бар. Осы екі ірі саяси көшбасшылар арасындағы қақтығыс Отырар үшін болған шайқастан ерекше көрінді. Ол тұста Отырар әміршісі Қайыр хан моңғолдарға қарсы шайқасқа ерекше дайындықпен және ерлікпен қарсы тұра алған билеушілер қатарына жатқызуға болады. Отырарды қорғауға 20 мың Хорезмшахтан келген 50 мың әскер жұмылдырылған болатын. Сөзсіз «Отырар апаты» деп аталатын оқиға тек осы аймақтарға кіру үшін жасалған сылтау болды.

Пайдаланылған әдебиеттер

- 1 Трөпавлов В.В. Государственный строй Монгольской империи XIII в. Москва, 1993
- 2 Вернадский Г.В. О составе Великой Ясы Чингис-хана // Вернадский Г. В. История права. СПб.: Лань. 1999. – 120 с.
- 3 Торғаев С.Е., Ғабжалилов Х.М. // Моңғол шапқыншылығы кезеңіндегі дулаттар. Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің Хабаршысы. 2010. №2(5). 31-33 б.б.
- 4 Бартольд В. В. Туркестан в эпоху монгольского нашествия // Бартольд В. В. Сочинения. Т. 1. М., 1963. С. 577.
- 5 Әбілғазы. Түрік шежіресі. А, 1992. – 122 б.
- 6 Григорьев А. П. Монгольская дипломатика XIII-XV вв. Ленинград: Наука, 1978. –224 с.
- 7 Скрынникова Т. Д. Харизма и власть в эпоху Чингис-хана. Москва: Восточная литература, 1997. – 125 с.
- 8 Қазақстан тарихы (көне заманнан бүгінге дейін). Бес томдық. 1-том. — Алматы: Атамұра, 2010. – 449 б.
- 9 Көмеков Б. Е., Галиев А. А. Шыңғыс хан. Алматы: Аруна, 2003 – 96 б.

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИИ МОНГОЛЬСКОГО НАШЕСТВИЯ

А.А. Нурмухамбетов¹, М.Д. Рахимжанова²

¹PhD, ст. преподаватель, Казахская национальная академия искусств имени Т.К. Жургенова,
e-mail: nur.ardak_83@mail.ru

² магистр, ст. преподаватель,
Казахский государственный женский педагогический университет,
Казахстан, г. Алматы, e-mail: manarrd@mail.ru

В конце XII - начале XIII вв. политическая обстановка в степях Центральной Азии и Казахстана характеризовалась усилением борьбы между правителями сильных кочевых союзов племен за власть над другими племенами. В ходе этой борьбы представителю одного из монгольских племен Темучину (Чингиз-хану) удалось объединить племена Центральной Азии, и он стал самым могущественным завоевателем в центрально-азиатских степях. Известность Темучина возросла в войнах хана кереитов с найманами, монголоязычными племенами татар и меркитов, в которых будущий Чингиз-хан, выступая, как вассал Ван-хана, принял активное участие.

Ключевые слова: Чингис хан, государство, нашествие, процесс, век, закон, война, улусы, территория.

SOME PROBLEMS OF THE HISTORY OF THE MONGOLIAN INVASION

A.A. Nurmukhambetov¹, M.D. Rahimzhanova²

¹ PhD, Senior Lecturer, T.K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts,
e-mail: nur.ardak_83@mail.ru

² MA, Senior Lecturer, Kazakh State Women's Teacher Training University,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: manarrd@mail.ru

At the end of XII - beginning of XIII centuries the political situation in steppes of Central Asia and Kazakhstan was characterized by strengthening of struggle between rulers of strong nomadic unions of tribes for the power over other tribes. During this struggle, the representative of one of the Mongolian tribes Temuchin (Genghis Khan) managed to unite the tribes of Central Asia, and he became the most powerful conqueror in the Central Asian steppes. Temuchin's fame increased in the wars of the kereit Khan with the Naiman, Mongol-speaking tribes of Tatars and Merkits, in which the future Genghis Khan, acting as a vassal of van Khan, took an active part.

Key word: Genghis Khan, state, invasion, process, century, law, war, territory.